

INTERVJU AV TRYGVE HANSEN TIDL. DOMSMANN I SAKEN.
OPPTAK GJORT AV HERMANN HERMANSEN
17.9.1988.

Hermansen: Trygve Hansen pensjonist, 75 år, Mo i Rana. Du har opplevd det meste i tiden før krigen, etter krigen vært med på alt, politikk, i utvikling, i industri. Husker du en rettsak i 1946.

Hansen: Det var rettsaken mot Ranabygg. Det som jeg forstår også er det du ønsker et intervju med meg om. Det som også foregikk under denne rettsaken og under dommen. Det er jo en veldig lang tid ifra 1946 til 1988, men en må bare innrømme at det som hendte under rettsaken var slik at jeg glemmer det aldri. Selve rettsaken og mot Ranabygg gikk jo over nesten 14 dager, og er en veldig komplisert sak. I og med at en rekke av de ting som Ranabygg var tiltalt for å ha gjort som var i strid med "Nasjonale interesser" kan man si, var kombinert med arbeid av andre innenfor samme område. Som eksempel kan jeg nevne at da dem bygde brakkeleira for å få ned russeran fra Saltfjellet så var det gjort i samråd med jernbanen. Og halvparten av brakkeleiren ble bygd av jernbanen og jernbanens folk under dennes ledelse. Og andre halvparten ble bygd av Ranabygg. Da rettsaken kom opp så ble det med en gang frafalt en nærtiltale mot jernbanens. For det var den lovlige. Men den andre halvparten som Ranabygg hadde satt opp var den ulovlige. Slike ting gjorde det veldig vanskelig i bunn og grunn i hele saken. For vi kom stadig borti lignende forhold. Vi har bl.a et forhold hvor jeg satt, det var bygging av brakker uti fjorden her hvor det samtidig var blitt bygd kanonstillinger. Forholdet er altså at det ikke er ulovlig å sette opp hus for okkupanten, men derimot ulovlig å bistå okkupanten med noe som har militære interesser, eller kan brukes under militære forhold. Ute i Ramnfjorden her ved Buvika har Ranabygg oppsetningen av en rekke brakker. Så ble det også bygd noen kanonstillinger, dette var tatt med i tiltalebeslutningen mot Ranabygg. Under rettsaken ble det bevist at det var en arbeidsgjeng som arbeidet hos Ranabygg som har tatt en entrepris hos tyskerne på overtid å bygd de kanonstillingene. Det har vi skikkelig beedigede utsagn ifra vedkommende. Det som skjedde var rett og slett at de brukte Ranabyggs materialet og så brukte dem sin egen tid, å ha et eget oppgjør med tyskerne. Etter at rettsaken var slutt, så var jo det et av hovedpoengene at det var tatt med sanne ting, som skulle gjøres mer klanderverdig det som hadde foregått under hele krigen. Dem bygde jo opp en rekke ting. Under rettsaken fikk vi jo en rekke vitneutsagn bl.a

av lærerne ved skolen som da hadde bedt Ranabygg om å gjøre hva som gjøres kunne får å få bygd brakkebygget slik at skolen kunne frigjøres. Det gjaldt faktisk overalt, at de sivile myndigheter var veldig opptatt av og ønsket og presset på for å få mest mulig brakkebygg, slik at vi får frigitt de lokalene som nu de sivile har måtte avgi. Og jeg vil si det at under hele rettsaken var det en veldig god måte det var avgitt vitneprov på. Særlig husker jeg godt de ifra jernbanen, ledelsen på jernbanen som på en grei og saklig måte gjorde rede for, fortalte hvorledes russerfangene hadde det på Saltfjellet og hvor veldig viktig det var for dem, rent menneskelig å få dem ned ifra Saltfjellet og inn i brakkebygget nede i dalen. At de ikke hadde det hyggelig der heller, det er jo ikke til å betvile men det var jo tross alt en bedring. Oppå fjellet var det jo et rent helvete å være. Slik at Ranabygg måtte hele tiden hatt følelsen av at dem hadde de sivile med seg for å få mest mulig gjort og de så det som en oppgave, at de reddet mennesker. Da hele saken var over så ble vi oppringt ifra dommerne som het Njaa og var ifra Brønnøysund, han var sorenskriver i Brønnøysund. Og ba om at vi to som var domsmenn måtte møte i Mosjøen i Hauglands Hotell så skulle vi også avsi dom i saken. Njaa var under hele rettsaken negativ og var i veldig uvilje til dette, at det skulle klarlegges mere. Det var høyst nødvendig for han, jeg hadde stadig følelsen av at han hadde forhåndsdømt dem (Ranabygg). Når vi kom til Mosjøen hadde han (Njaa) skrevet dommen ferdig og presenterte den for oss. Han leste den opp og spurte om vi var enig i den og om at vi ønsket å skrive under. Jeg sa da straks ifra at jeg kommer aldri til å skrive under den dommen som han har skrevet. For jeg fant ikke at det var noenting av de tingene som han (Njaa) hadde lagt vekt på som var riktig, det var direkte uriktig, og at jeg var innstilt på en dissens. Hvor da han (Njaa) sa at hvis jeg mente å ha en dissens så måtte jeg bare skrive under selv. Jeg har ikke hatt noe annet ifra ham en at viss vi kom over noe annet, jeg regnet med at vi skulle diskutere, og da måtte jeg ha tid på meg til å skrive under. Han (Njaa) har sittet tross alt i et par måneder i Brønnøysund og skrevet dommen og så skulle jeg komme til Mosjøen og jeg skulle komme med dissensen min over bordet til ham, det godtok jeg ikke. Den andre domsmannen var enig med Njaa at dommen var riktig og at han kunne skrive under. Det som da skjedde var at vi måtte forlate Mosjøen for vi ble ikke enige og at han Njaa ba meg om at før at vi forlot hverandre så ville han ha rede på hvilke punkter jeg var uenig og at han da skulle skrive min dissens, så skulle han oversende denne og gjenpart av forslaget til domsslutning som han hadde. Så fikk jeg det tilsendt og den dissensen som jeg hadde kommet med var grei for såvidt, han (Njaa) hadde tatt med det som jeg mente og gikk imot og dommen ble avsagt med to mot en stemme. Så dem (Ranabygg) ble dømt. Det som skjedde videre var at Ranabygg anket

dommen til Lagmannsretten og der ble den behandlet (året etter), og samtlige ble frifunnet på samtlige punkter og min dissens ble lagt til grunn. Det syntes jeg var veldig artig fordi Lagmannsretten gikk inn på de punktene som beviselig var uriktige i dommen, at det var ført bevis ved altså at de beedigede erklæringer ifra en rekke punkter at de ikke var riktig det som var tillagt dem. I ettertid har jeg også fått rede på at den andre domsmannen som var med, han arbeidet på jernbanens del av anlegget oppe i Brunland (Bruland?), og var da selvfølgelig totalt innhålig han burde aldri ha vært med som domsmann.

Hermansen: Kan du ikke si navnet hans ?

Hansen: Nei det vil jeg ikke si, men det kan jo enhver som er interessert i finne frem til.

Hermansen: Men det var meget modig gjort av deg i den tiden å gå imot en sånn dom ? De fleste de ville vel kanskje ikke ha reagert sånn som du gjorde, de ville ikke sett det klart, de ville sett det fra en side ?

Hansen: Nei jeg følte som jeg sa at jeg måtte, når jeg skulle være domsmann måtte jeg dømme utifra det som jeg mente var riktig. Jeg var jo innstilt på det og ga klart uttrykk for det innen familien, at her kommer vi ikke til å få det artig. Jeg regnet jo med, det var jo svært mange som ønsket en dom til Ranabygg, og gjerne en hard og fellende dom. Og regnet da med at når jeg gikk inn for frifinnelse så ville jeg få en veldig kritikk, men det faktiske forhold var at jeg har aldri fått kritikk for dette. Det har aldri vært i avisene og overhodet nevnt et ord om at det var reaksjoner imot dette til tross for at det var skrevet mye om Ranabyggsaken, også i avisene her, var det referert veldig godt ifra domsslutning og alt som var.

Hermansen: Det var noen få mennesker som hadde mot til å si ifra og det var ikke mange den gangen.

Hansen: Nei, desverre var det i ettertid, så opplevde jeg det slik at det krigshistoria blir fullstendig feil i og med at folk ikke har evnen eller vilje til å ville forsøke å få frem sannheten. Det billigste måten var å tie, å ikke si noen ting.

Hermansen: Ja, det gjorde de fleste, de bare trivs. Du vet jo at vi ble jo paralyisert i den tid. All propaganda og mulig annet sånn det er ikke så godt for mange mennesker kan en si å ta noen beslutninger som er helt reelle.

Hansen: Nei, for mange kunne det jo gå direkte på økonomien. For de viste ikke hvordan reaksjonene ble, for de som satt med makta etter krigen, dem har jo en egen evne til å straffe på sin måte. Den kunne være beinhard.

Hermansen: Ja, fordi den gangen var alt på løyve.

Hansen: Ja, og dem var ikke underlagt noen overprøving heller så dem kunne på en fin måte "skvisa" dem vekk.

Harmansen: Men, har du noe mer å si om den saken ?

Hansen: Nei, i bunn og grunn ikke, det har kommet frem det jeg husker best av det hele.

Hermansen: Men det var jo det at dommen som dere skulle undertegne i Mosjøen, den var ferdigskrevet på forhånd. Uten at den var overhode konferert med dem.

Hansen: Nei vi hadde overhode ikke nevnt, han (Njaa) hadde helt og holdent forma dommen etter slik som han ønsket den. Han hadde overhode ikke spurt oss som domsmenn om vi. Vi hadde ikke gjennomgått det hele, jeg har vært med på en rekke rettsaker ellers, og da har vi sammen diskutert domsslutning før dommen ble skrevet.

Hermansen: Jeg har også vært domsmann i mange år og hver gang har vi sittet sammen og diskutert.

Hansen: Og så har sorenskriveren gått og skrevet ferdig dommen som vi har skrevet under. Gjerne kommet opp på sorenskriverkontoret etterpå, men da på grunnlag at vi har diskutert oss igjennom. Det var ikke gjort her, overhode ikke. Han var meget, meget ubehagelig Njaa fra Brønnøysund. Jeg har inntrykk av at han (Njaa) har fått en domsmann som han slett ikke skulle ha hatt, det skulle ikke ha forekommet noe slikt i oppgjøret å ha sånne som meg med.

Hermansen: Det var bare en tilfeldig at du kom med som domsmann ?

Hansen: Ja helt tilfeldig.

Hermansen: Hadde det vært en annen hadde han skrevet under kanskje ?

Hansen: Jeg regner med det, når man ser i ettertid hvilken tid vi levde i, og det var svært mange som var uhyre redde for at rullebladene de skulle få noen plett på rullebladet at en ikke er "Nasjonal" nok under oppgjøret.

Hermansen: Du har alltid greid å ikke være redd for å tale Roma midt imot i mange saker.

Hansen: Jeg har forsøkt å vurdert det utifra det som jeg mente var riktig, ikke hva som var behagelig.

Hermansen: Ja, det er den store forskjellen. Tusen takk.